

Чайка Г.В.

канд. психол. наук

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

САМОДЕТЕРМІНАЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОСТМОДЕРНУ

Що таке «постмодерн»? Це концепція, якою філософи намагаються описати сучасний стан європейського суспільства. Це форма відповіді на ідею «масовості» попередньої епохи, епохи масового виробництва, масового споживання і масової культури. В епоху постмодерну відбувається відмова від панування тотальності і одноманітності, від пріоритету економічного принципу корисності, зменшення ролі масових соціальних рухів, виникають нові цінності, мотиви і стимули, орієнтовані на культуру, а не на матеріальне виробництво [2]. Суспільство стає все більш децентралізованим, де на порядок денний виходить індивідуалізм окремої людини. Суспільство ніби говорить кожній окремі особистості: не існує загальноприйнятої «правди», не існує «об'єктивної» думки, не існує загальної цілі для всього суспільства. Кожна людина має само собі поставити життєву мету, виходячи із власних цінностей і мотивів.

А що таке «самодетермінація»? Теорія самодетермінації - сучасний підхід до вивчення людської мотивації, особистості і психологічного благополуччя. Згідно з цією теорією, для підтримки власної внутрішньої мотивації, людина спирається на потребу у самодетермінації, тобто на сприйнятті власних дій як таких, що обрані й здійснені власноруч. Коли людина вважає себе ініціатором всього того, що вона робить, і свої дії сприймає як вжиті з власної волі, то це підвищує рівень внутрішньої мотивації по відношенню до здійснюваного виду діяльності [1]. Тобто саме це є відправною точкою того, що людина починає сама собі ставити цілі, і сама їх досягати.

Нібито все добре: суспільство висуває виклики, людина намагається розв'язати них. Але дослідження А.В. Шамне [3] показало, що більшість підлітків орієнтовані сьогодні на критерії, які традиційно розглядалися як

індивідуалістичні: пошук шляхів самореалізації, самотійність поглядів, активний пошук шляхів творчого самовираження, ініціативність. Зворотнім боком є нівелювання сфери морально-етичних відносин, нігілізм, цинізм, безпідставна самовпевненість, пасивність, орієнтація на цінності індивідуалізму.

Тобто кожна людина все більше і більше починає сприймати себе як окрему одиницю, не залежну, не пов'язану із суспільством, до якого в неї немає справи і жодних зобов'язань. Виникає закономірне питання: якщо суспільство не об'єднує своїх членів, то чи існує таке суспільство взагалі? Якщо кожна людина пройде шлях індивідуалізму до кінця, втіливши кожна свою власну індивідуальну мрію до кінця, чи не вимре людство загалі (демографічні тенденції в Європі дуже тривожні)? Сподіватимуся, що ні. Але однозначно, європейці як культурна спільнота (християнський супер-етнос за Л.Гумільовим) перебуває у кризовому стані. Проте криза – це не лише хаос, або відчуття кінця. Це також нові можливості, коли старе вже не заважає шукати нові шляхи, можливості, ідеї та ідеали. І саме тут самодетермінована людина може стати рушієм нового розвитку. Адже, особистість, яка має сформульовану мету життя, відчуває сили й можливості для її реалізації, має внутрішні, перш за все психологічні, резерви для цього, може діяти незалежно, ініціативно – саме така особистість стане центром тяжіння для створення нового суспільства на нових засадах, які з'являться у процесі переборення кризи. Чи станеться так? Майбутня історія покаже.

Список використаних джерел

1. Гордеева Т.О. Теория самодетерминации: настоящее и будущее. Часть 1: Проблемы развития теории / Т.О. Гордеева // Психологические исследования, 2010 - № 4(12)
2. Постмодерн - Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії <https://ru.wikipedia.org/wiki/Постмодерн>
3. Шамне А.В. Социально-психологические особенности современного отрочества (по итогам проведения фокус-групп с учителями) / А.В.Шамне // Психологические исследования – 2014 - Т. 7, № 35 - С. 9-15.